https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizaciyami-2.

5. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

6. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

Дідух Станіслав Валерійович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЗБИРАННННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ ДЕТЕКТИВАМИ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Останнім часом в Україні спостерігаються значні ризики відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом. Корупція та нелегальна економічна діяльність (включаючи ухилення від сплати податків та шахрайство) є основними предикатними злочинами для подальшого відмивання коштів. На тлі цих загроз цілі функціонування правоохоронної системи потребують коригування, щоб ефективно протистояти зазначеним викликам. Завданням для правоохоронних органів повинна стати активна участь кожного з них у межах компетенції та із застосуванням власних інструментів у забезпеченні вилучення незаконних прибутків або стягнення компенсаційних виплат [1, с. 7].

Глобалізація, поширення політики фінансової інклюзії, розвиток сучасних інформаційних технологій є об'єктивними трендами сучасності, вони надають необмежені можливості швидкого розвитку економіки, швидкості платежів, інформатизації послуг та їх доступності. Оскільки фінансова інклюзивність громадян має тенденцію до зростання у контексті боротьби зі злочинністю вказані тренди суттєво підвищують значення необхідності фіксації електронних доказів у ході проведення розслідувань в кримінальних провадженнях.

Конституцією України закріплено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави [2]. У свою чергу центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, визнано Бюро

економічної безпеки України (ст. 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України») [3].

Розслідування фінансових злочинів передусім пов'язане з фіксацією потенційних електронних доказів. Пошук, отримання та збереження таких електронних доказів під час досудового розслідування вимагає від правоохоронних органів не тільки застосування різноманітних за своїм змістом тактичних прийомів, методів та інструментів, але і належного процесуального закріплення аналізованих доказів.

На початку досудового розслідування детектив має право зафіксувати фактичні дані, які містяться у відкритих джерелах інформації і, які встановлюють наявність фактів, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Вказані дані можуть бути використані з метою обґрунтування підстав для звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, проведення огляду та/або обшуку житла чи іншого володіння особи, а також слідчого судді апеляційного суду з клопотанням про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Сьогодні, як свідчать журналістські розслідування, існують універсальні міжнародні сервіси пошуку даних про людей, компанії та майно. Це реєстри компаній, нерухомості, судових рішень різних країн, які допомагають у міжнародних пошуках незалежно від регіону. Зокрема, Investigative dashboard містить перелік ключових реєстрів різних країн з лінками і коротким описом, OpenCorporates – база компаній по всьому світу, що може бути використана для пошуку закордонних фірм і пов'язаних з ними людей. Таким чином, на даний час існує значна кількість відкритих баз даних у зарубіжних країнах, за допомогою яких детектив може встановлювати та фіксувати зв'язки фізичних та/або юридичних осіб, які використовуються у протиправній діяльності, з наявністю майна, отриманого у результаті вчинення кримінальних правопорушень.

З огляду на викладене, постає питання щодо належного процесуального оформлення таких відомостей у кримінальному провадженні. В даному випадку, заслуговують на увагу рекомендації щодо збирання електронних доказів, які містяться у відкритих джерелах інформації на території різних країн, викладених у «Протоколі Берклі». Протокол Берклі – рекомендаційний документ, який у 2020 році представили Центр прав людини Університету Берклі в Каліфорнії та Офіс Верховного комісара ООН з прав людини. Він окреслює мінімальні стандарти для пошуку, збирання, зберігання, перевірки та аналізу відкритих джерел, і може слугувати практичним посібником для адвокатів, журналістів та дослідників. Закріплені стандарти є основою будь-якого OSINT-проєкту, тобто розвідки на основі відкритих джерел.

Так, не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту. Проведення огляду інформації, яка міститься у відкритому доступі, її хід і результати фіксують у відповідному протоколі огляду. До проведення слідчої (розшукової) дії доцільно залучати спеціаліста у галузі інформаційних технологій. Під час її проведення слід відобразити хронологічну послідовність зберігання інформації чи доказів, а також з метою встановлення належної системи цифрового збереження, виготовити доказову копію електронного документа, яку зберегти на окремий носій інформації. У подальшому електронний документ, який міститься у всесвітній мережі «Інтернет», може зазнавати змін, тому, відповідно до принципу безпосередності, стороні обвинувачення необхідно забезпечити фіксування електронного доказу у первинному форматі.

Верховний Суд у постанові від 10 вересня 2020 року у справі № 751/6069/19, зауважує, що у випадку зберігання інформації на кількох електронних носіях кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа [5].

Слід зазначити, що на даний час існує законодавча прогалина оскільки не визначені поняття пристроїв для обробки, передавання та зберігання інформації в електронному вигляді або їх складові, а також не здійснено їх віднесення до речових доказів або документів, що у свою чергу впливає на правову визначеність законодавства, як одну з складових верховенства права.

Так, до пристроїв для обробки, передавання та зберігання інформації в електронному вигляді або їх складових слід було б віднести: інформаційні (автоматизовані, інформаційно-комунікаційні) системи; комп'ютери (суперкомп'ютери, мейнфрейми, кластери, сервери, робочі станції, персональні комп'ютери, ноутбуки тощо); комп'ютерну периферію (зокрема, термінали, принтери, сканери, плотери, джерела безперебійного живлення); мобільні термінали систем зв'язку (мобільні телефони, смартфони, планшети та інше); технічні засоби електронних комунікацій, мережеве обладнання (маршрутизатори, концентратори, комутатори, модеми, мережеві контролери тощо); мікропроцесорні системи (наприклад, мікроконтролери та програмовані логічні контролери), а також банкомати й інші стаціонарні платіжні термінали для обслуговування населення.

Поруч з цим, на нашу думку, законодавче розширення переліку відомостей, які відносяться до документів, та включення до них візуальної або аудіальної інформації (у тому числі електронної), комп'ютерних даних, а також електронних документів відповідно до

Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», дозволить уникнути невірного трактування та неоднозначної судової практики.

Підсумовуючи, можна констатувати, що розвиток інформаційних технологій потребує подальшого удосконалення національного законодавства з метою належної фіксації обставин вчинення кримінальних правопорушень та забезпечення принципу законності дій сторони обвинувачення.

Список використаних джерел

1. Посібник, щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. ст. 141.

3. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2021. № 23. ст.197.

4. Постанова Верховного суду України від 10 вересня 2020 року у справі № 751/6069/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91722819

Дікевич Кристина Геннадіївна,
старший судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центра МВС України;
Єфімов Дмитро Сергійович,
судовий експерт сектору балістичних обліків відділу криміналістичних видів досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центра МВС України

ДОСЛІДЖЕННЯ РУКОПИСНИХ ЗАПИСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДЕОСПЕКТРАЛЬНОГО КОМПАРАТОРА-8000 (VSC®-8000/HR): ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Для поліпшення якості дослідження рукописних записів під час проведення судово-почеркознавчої експертизи та технічної